

in the context of forming social, communicative, informational, health-preserving ones and other vital competencies of pupils, etc.

Key words: *soft skills, hard skills, flexible skills, «soft skills» development, competence.*

References

1. *Pro osvitu* [On Education]. (Zakon Ukrainy) (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (2018). URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>. [in Ukrainian].
3. Tikkanen A. (2020). Dale Carnegie: American Author and Lecturer. *The Editors of Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Dale-Carnegie>
4. *Oxford English Dictionary*. URL: <https://www.lexico.com/definition/soft-skills>. [in English].
5. Green D. *Six Essential Soft Skills for K-12 Teachers*. (2018). URL: <https://www.capella.edu/blogs/cublog/essential-soft-skills-for-k-12-teachers/>. [in English].
6. Koliada N., Kravchenko O. (2020). *Praktychnyi dosvid formuvannia «softskills» v umovakh zakladu vyshchoї osvity* [Practical experience of forming «soft skills» in the conditions of higher education institution]. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2308-4855/article/view/203686>. [in Ukrainian].
7. Yarkova T., Cherkasova I. (2016). Formirovanie gibkikh navikov u studentov v usloviyah realizatsii profesionalnogo standartu pedagoga [Forming students' soft skills in the implementation of the professional standard of a teacher]. *Vestnik Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnie issledovaniya. Humanitates*. Volume 2(4), 222-234. URL: https://vestnik.utmn.ru/upload/iblock/ff2/222_234.pdf. [in Russian].
8. *Thumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. URL: <https://slovnuk.ua/index.php>. [in Ukrainian].
9. Han L. (2020). *Hard Skills vs. Soft Skills – Difference and Importance*. URL: <https://bemycareercoach.com/soft-skills/hard-skills-soft-skills.html>. [in English].
10. Stobaugh R. (2013). *Assessing Critical Thinking in Elementary Schools*. New York London: Routledge Taylor & Francis Group. [in English].

Отримано редакцією 22.08.2021 р.

УДК 811.161.2'243

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-2-46-90-103

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИ ФОНЕТИКИ ЯК ГАЛУЗІ ЗНАНЬ ПРО ЗВУКОВУ БУДОВУ МОВИ

Кузнецова Галина Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: prorektor15@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3863-1911

У статті здійснено діахронічний аналіз генези фонетики як галузі знань про звукову будову мови в системі розвитку лінгвофілософського вчення та лінгвістичних наукових традицій (давньоіндійської, давньокитайської, греко-римської, арабської), з'ясовано, що найперші згадки про звук мови і мовлення, про роль звукового мовлення в житті людини сягають філософських учень Давньої Індії. Виокремлено напрями діяльності лінгвістичних наукових традицій: загальнофілософський (індійська, арабська лінгвістичні традиції), загальнокультурний та семантичний (китайська лінгвістична традиція), філософсько-лінгвістичний (греко-латинська лінгвістична традиція), лінгводидактичний (наскрізний), які засвідчують пошук шляхів походження мови, становлення основних одиниць фонетики, першопроцеси виформування її в окрему науку. На основі аналізу філософських творів Платона, Аристотеля простежено лінгводидактичні засади зародження в Давній Греції методики навчання фонетики. Обґрунтовано узагальнені етапи генези фонетики: граматичного мистецтва, граматичної науки, граматичного мовознавства в рамках розвитку лінгвістичних наукових традицій та зародження раціональної граматики, загального мовознавства.

Ключові слова: лінгвофілософія, лінгводидактика, лінгвістичні наукові традиції, фонетика, звукова будова мови, звук, буква, склад.

Постановка проблеми. Генеза фонетичної субстанції в процесі звукової матеріалізації, з'ясування передумов виникнення мовленнєвих звуків передлюдини, людини, процеси становлення її голосу як реліктового явища мовлення, функції вокалізації голосу, еволюція звуків, їх акустична, артикуляційна, якісна, кількісна, аксіологічна, семантична, семасіологічна

характеристика, звукосполучуваність, міжзвукова взаємодія завжди були в полі зору не лише лінгвістів, а й філософів, істориків, антропологів, біологів, фізиків, психологів, психолінгвістів, соціолінгвістів.

Науковці в дослідженнях спираються на принципи і закони діалектики, на загальну та часткову філософську методологію розвитку мови як суспільного явища, на співвідношення мисленнєвих процесів і лінгвістичних категорій.

Дискусії точаться навколо теорій походження мови (семіотичності (К. Бюхер, В. Вундт, В. фон Гумбольдт, Г. Штейнталь та ін.), моногенезу (А. Коні, Х. Педерсен, А. Шлейхер та ін.), глотогонічності (К. Аткинсон, М. Марр та ін.)), пошуку узагальненого закону, елемента, що пояснюватимуть сутність самого терміна «мова» як універсального засобу спілкування людей, формування і вираження їхніх думок, почуттів, найбільшого з досягнень і феноменів людської цивілізації.

Аналіз літературних джерел (В. Алтапов, Т. Амирова, Ш. Баллі, Р. Будагов, Я. Грім, В. Гумбольдт, М. Гухман, В. Даниленко, М. Марр, Г. Климов, О. Потебня, М. Сводеш, Ф. де Сосюр, К. Тищенко, Н. Хомський, А. Шлейхер, Г. Штейнталь, У. Уїтні та ін.) засвідчує, що в основу пошуків узагальненого закону виникнення мови покладено принцип історизму та розвитку, який переконує в тому, що віднайденню будь-якої істини притаманна історична безперервність, а здобуте нове знання – це ще одна фаза руху науки вперед.

Конститутивним центром, навколо якого ведуться тисячолітні мовні пошукування, є звук, створений мовленнєвим апаратом людини, сприйнятий слуховим та усвідомлений нею як засіб до дії, пізнання навколишнього. Проте досліджень, які б поєднували надбання лінгвофілософських поглядів та лінгводидактичних фактів щодо генези фонетики як галузі знань про звукову будову мови та основного підґрунтя опанування мови як системи, у наукових розробках майже не простежується. Актуальним є перегляд і науково-прагматичне переосмислення внеску філософів, мовознавців лінгвістичних наукових традицій (давньоіндійської, давньокитайської, греко-латинської, арабської) у розвиток фонетичної теорії, у процес формування фонетики як науки про звуковий устрій мови.

Із позицій сучасності потребують глибокого розгляду методи, прийоми навчання фонетики в античні часи.

На нашу думку, узагальнене дослідження розвитку й становлення фонетики з опертям на аналіз досягнень історичних лінгвістичних учень, етапів розвитку загального мовознавства у філософському, лінгвістичному та лінгводидактичному просторі й часових вимірах дасть змогу створити сприятливе підґрунтя для усвідомленого опанування здобувачами вищої освіти законів звукової мови, основ виникнення писемності, методів навчання фонетики, норм мовної системи, що випрацьовувалися тисячоліттями, підвищить рівень формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Історія філософії, лінгвістики, методики навчання мови є частиною минулого, невіддільним складником теперішнього і глибинною площиною для переосмислення та осягнення майбутнього.

Дослідження лінгвофілософських та лінгводидактичних основ генези фонетики, проєктування їх на методику навчання фонетики вчителів української словесності стане спрямовальним імпульсом удосконалення нинішньої вітчизняної методології й методики навчання мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що більш вагомі праці з історії розвитку й становлення фонетики як галузі знань про звукову будову мови з'являються у XIX – на початку XX ст. (І. Бодуен де Куртене, Е. Сіверс, М. Трубецький, Л. Щерба та ін.), на підставі яких фонетика (грец. *phonetikos* – звуковий, голосовий) почала набирати обертів як самостійна наука. До того фонетика розглядалася в структурі граматики, риторики, просодики, поетики, особливості звукової будови мови досліджувалися через коментарі (наприклад, мовознавство Давньої Індії), що простежуємо в наукових доробках з історії лінгвістичних учень (В. Алтапов, Т. Амирова, Ф. Березин, І. Білодід, Д. Бікертон, М. Гордіна, В. Звєгінцев, Г. Кириченко, С. Кириченко, М. Кондрашов, М. Кочерган, Є. Кубрякова, Я. Лоя, Ф. Міклошич,

В. Німчук, Б. Ольховиков, В. Панфілов, Г. Півторак, Д. Радван, Ю. Рождественський, Л. Солдатова, К. Тищенко, Ф. Філін, У. Фітч, Н. Хомський та ін.). Означений матеріал потребує переосмислення і відображення в лінгводидактичних, методичних розробках із навчання фонетики.

Фундамент дослідження термінів фонетичної мовної підсистеми, й української зокрема, закладено в працях Р. Бранта, Л. Булаховського, В. Вінницького, Г. Гірта, Н. Москаленко, І. Огієнка, О. Потебні, О. Синявського, В. Сімовича, Ф. де Сосюра, Є. Тимченка, Н. Тоцької, М. Трубецького, Г. Циганок, Ю. Шевельова та ін., які дають підстави для висновків, що зміст більшості термінних фонетичних лексем, лексемосполук виформувано на засадах досліджень із мовознавства XIX – початку XX ст.

Питання історії лінгвофілософських учень, філософських і методологічних проблем мовознавства, філософії мови, комунікативної філософії відображено в наукових розвідках В. Алтапова, М. Бахтіна, Ф. Бацевича, В. фон Гумбольдта, Д. Девідсона, Л. Дротянко, Г. Іпсена, Дж. Ламарка, Дж. Остіна, О. Потебні, П. Стросона, М. Хайдеггера, Ю. Хартнака, Н. Хомського та ін., де аспекти генези фонетики розглядаються обігово, здебільшого в теорії іменувань, з огляду на що в працях (Ф. Бацевич, Ю. Степанов), спрямованих на визначення сутності й предмета лінгвофілософії мови, «виокремлено три парадигми: 1) семантичну (філософія мови виступає як філософія імені); 2) синтаксичну (філософія мови ототожнюється із «філософією предиката»); 3) прагматичну (філософія мови розглядається як «філософія егоцентричних слів») [1, с. 25].

Поділяємо думку В. Бадер про те, що «<...> без знання того, як розвивалася теорія і практика навчання та виховання підростаючих поколінь у минулому, не можливе розв'язання важливих сучасних проблем, забезпечення арсеналу педагогічних засобів сучасної школи» [2, с. 6], а відтак і розвитку педагогіки, лінгводидактики. Автори педагогічних, дидактичних (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Зайченко, А. Кузмінський, В. Лозова, Н. Мойсеюк, С. Немченко, І. Підласий, М. Скаткін, Т. Туркот, І. Харламов, А. Хуторський, М. Фіцула та ін.), лінгводидактичних (З. Бакум, О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилюк, К. Плиско, В. Скуратівський, Г. Шелехова, С. Яворська та ін.) джерел основи генези теорії і практики навчання та виховання, методики навчання мови аналізують здебільшого з опертям на творчий доробок та практичний досвід І. Гербарта, А. Дистервега, Я. Коменського, В. Ратке, Й. Песталоцці та ін.

Складниками лінгводидактики як загальної методики навчання мови є часткові методики, серед яких виокремлюється методика навчання фонетики. Першоджерела основ методики навчання фонетики дають змогу проаналізувати історичні думки в рамках лінгвістичних наукових традицій.

Формулювання мети статті. На засадах принципу історизму та розвитку дослідити генезу фонетики через призму аналізу лінгвофілософських учень, лінгвістичних наукових традицій (давньоіндійської, давньокитайської, класичної, арабської), виділити напрями та узагальнені етапи розвитку й становлення фонетики як галузі знань про звукову будову мови; довести, що в історії лінгвофілософської думки простежуються першопочатки лінгводидактики, методики навчання мови, та її складника – часткової методики навчання фонетики.

Виклад основного матеріалу. Нині фонетика у світлі найновіших досягнень у сфері вивчення звукової будови мови охоплює такі аспекти: 1) лінгвістичний (фонологічний, функційний) – зв'язок звуків і змісту; 2) артикуляційний (фізіологічний) – механізми звукотворення органами мовлення; 3) акустичний (фізичний) – фізична характеристика звуків; 4) перцептивний – механізм сприймання звуків мовлення органами слуху, їх упізнавання через ідентифікацію фонем. Однак шлях виформування фонетики в самостійну науку довгий і складний, бо розпочався за часів зародження людського мовлення, виникнення науки про мову.

Загальновідомо, що мовознавство сягає глибинних надр філософії, яка випрацювала мовознавчу методологію, заклала знання про місце звуків у Всесвіті, основи їх утворення, здатності набувати ознак матерії і феномену мови в цілому. Колискою мовознавства з оригінальними філософськими поглядами на нього є Давня Індія.

Філософія Стародавньої Індії (VI ст. до н. е.) через ключову категорію джайнізму *аджива* (санскр.: *a* – заперечна частка, *jīva* – ‘жива істота’) вважає звук не самостійною якістю, а лише похідною від чотирьох головних: *дживи* (жива істота), *пудгала* (те, що зазнає поєднання і роз’єднання; матерія, що складається з найменших неподільних часточок, які обіймають одну точку простору, мають вагу та здатність до руху), *дгарми* (те, що створює умови для виникнення руху), *адгарми* (те, що обумовлює припинення руху) [3, с. 28, 33].

Індійська філософія Даршана (санскр. *darśana* – ‘бачення’, ‘світ’) астіка (санскр. *āstika* – ‘він є, існує’) вайшешика (санскр. *vaiśeṣika*, від *vaiśeṣa* – ‘особливе’, ‘відмінне’) – як певне бачення трактування Вед – виникнення звуків, поширення їх, сприйняття пояснює так: «Завдяки всюдисущій присутності етеру відбувається поширення звуків, а живі істоти мають слух» [3, с. 33]. Ведичні (‘знаннєві’) тексти пронизані терміном *vāk* (вак), що означає ‘мова’, ‘голос’, який іде від Бога й від людини через звук, через мову. Звук людини, мова є дійсністю, об’єктивним світом, збереженням інформації у просторі й часі, «вічною реальністю», про що йдеться в Міманса-сутрах (санскр. *Mīmāṃsā* – ‘міркування’, ‘дослідження’), автором яких вважається філософ-мудрець Джайміні (II тис. до н. е.). «Мислителі Міманса-сутр зосереджували увагу на дослідженні питання про одвічний первинний звук (шабда), що, на їхню думку, є основою істинності Вед» [3, с. 51].

Особлива цінність думок філософів-мислителів Стародавньої Індії в тому, що звук за своєю природою притаманний живій істоті, він може виникати і зникати завдячуючи людині, він може вічно звучати з вуст людини для прославлення віри, для «висвітлення речей» (за В. Ярошевцем). Відтак вивчати особливості фонетичної будови мови без зв’язку з людством не має сенсу.

Саме віра у вічне звучання людського мовлення керувала Паніні – великим індійським грамати́стом, який був неписьменним і в усній формі створив лінгвістичний шедевр, що сторіччями передавався з вуст в уста поколіннями. Перші наукові відомості про фонетику знаходимо саме в «Граматиці Паніні», яку було опубліковано пізніше у вигляді таблиць із певними умовними знаками та скороченнями на 150 сторінках.

Лінгвофілософія Давньої Індії потрактовує мову як звуко-кодовану систему і трансцендентний дар (створена Богом, надана людям) та започатковує основи божественної теорії походження мови й породження мовлення. Проте систематизація гіпотез походження мови (божественна, біологічна, що включає: звуконаслідувальну, або оноματοпоетичну, звуко-символічну, звуковідтворювальну, вигуківу, жестову, генетичного коду; соціальна, складниками якої є такі теорії: домовленості, трудових вигуків, магічна тощо) в історії філософії та мовознавства ґрунтується на *людиновимірних теоріях і концепціях* та засвідчує «споко́нвічну людяність мови» [4, с. 452].

Зазначимо, що «проблеми походження мови й породження мовлення не залежать від національних особливостей, вони є інтернаціональними, проте спроби розв’язання цих проблем відбуваються в певних національних рамках» [5, с. 70]. Про це свідчить періодизація історії розвитку мовознавства як науки і як «філософії мови» (за С. Шулежковою), становлення основних лінгвістичних (граматичних) традицій – індійської, арабської, китайської, греко-латинської (європейської). При цьому більшість науковців стверджують, що в хронологічному плані вони виникли й розвивалися одночасно (В. Алтапов, Т. Амірова, М. Кочерган, Б. Ольховиков, Ю. Рождественський та ін.).

Студіювання наукових джерел з історії лінгвістичних учень (А. Амірова, В. Алтапов, Ф. Березін, А. Гордіна, А. Десницька, В. Звегінцев, А. Зеленько, С. Кацнельсон, І. Ковалик, М. Конрад, М. Кочерган, Л. Лоя, Б. Ольховиков, Ю. Рождественський, С. Самійленко, С. Тавастшерна, С. Шулежкова та ін.) засвідчує, що проблеми походження мови, генези

фонетики, становлення її основних одиниць, процеси виформування фонетики в окрему науку розглядалися в лінгвістичних традиціях за такими напрямками: *загальнофілологічному* (індійська лінгвістична традиція, арабська лінгвістичні традиції), *загальнокультурному та семантичному* (китайська лінгвістична традиція), *філософсько-лінгвістичному* (антична (греко-латинська лінгвістична традиція)), *лінгводидактичному* (характерний для всіх мовознавчих традицій, лише не повною мірою проаналізований науковцями, методистами для становлення методики навчання мови, фонетики, й української зокрема).

Індійська лінгвістична традиція відома найдосконалішим аналізом усіх фонетичних явищ та розробленням основ фонетики як окремої науки. На ранніх етапах розвитку мовознавства Давньої Індії можна виділити чотири сфери діяльності індійських учених: 1) складання «послівних» текстів до ведійських гімнів (пада-патха), що репрезентують потік мовлення, де фіксуються всі зміни на зіткненні слів, згодом – морфем, акцентні варіації, чергування; 2) розроблення класифікації звуків санскриту (варна-самаманья); 3) укладання спеціалізованих фонетичних текстів (пратишах'я), що регламентують орфоепію конкретного ведійського тексту й розглядаються як часткова шикша (фонетика); 4) випрацювання нормативної дисципліни – універсальної фонетики (шикша) [6, с. 8–10]. Означені сфери вчені розглядають комплексно, оскільки вони є основою генези фонетики санскриту, ведійської мови та підґрунтям граматики Паніні (V – IV ст. до н. е.).

Провідним методом дослідження мови (усного мовлення) для Паніні був синтетичний, спрямований на породження словоформ, текстів з одиниць нижчого рівня (фонем, морфем) за відповідно укладеними правилами (сутрами). Ключем до граматики є три Шива-сутри (śiva – ‘верховне божество’, sūtra ‘нитка, лінія, те, що пов’язується неначе ниткою’, ‘правила, лапідарні вирази’), одна із яких засвідчує список звукових елементів санскриту (звуки, фонем, фонемоподібні одиниці, морфонеми), над сутністю яких, методами й прийомами виокремлення науковці (К. Воєнець, О. Волошина, Б. Захар’їн, А. Яковлев та ін.) дискутують донині.

Шива-сутри – це 14 класів звукових фонетичних одиниць, які укладено за принципом прат'яхар (pratyāhāra – ‘стягнення, компресія’) – скороченого опису за чітко фіксованим їх розташуванням та на підставі техніки анубандх – граматичних технічних символів-маркерів (О. Волошина, С. Тавастшерна та ін.).

Розвивають, коментують, доповнюють правилами учення Паніні, мову священних Вед такі мовознавці-індуси, як Вараручі (III або II ст. до н. е.), Кат'яяна (III ст. до н. е.), Патанджалі (II ст. до н. е.), Бхартріхарі (V–VI ст. до н. е.), мовознавча діяльність їх є аналітичною.

Конститутивний принцип генези фонетики в мовознавстві давніх індусів можна визначити так: звуки й графічні знаки розглядалися як єдина сутність, проте перевага надавалася графічному знакові (рух від знака (написаного, зображеного, плану змісту) до звука (план звучання)), засобами якого формується правильна вимова та зміст священних текстів (Вед). Істинним знанням уважалося усне знання, що ретельно передавалося від учителя до учня; домінувала божественна теорія походження мови. В Індійській лінгвістичній традиції фонетику було відокремлено від інших складників граматики і водночас вона стала основою її створення.

У рамках *загальнофілологічного* напрямку розвивається і арабська лінгвістична традиція (кінець I тис. н. е.), засновниками якої вважаються Халіл аль-Фарахіді (прибл. 719–791 рр., автор першого арабського словника «Книга Айна») та його учень Сібавейхі (прибл. 753–796 рр.), автор граматики класичної арабської мови. В арабській лінгвістичній традиції фонетика набула значного для того часу розвитку, але розглядалася в структурі морфології, оскільки «між класом фонем і місцем їх у структурі слова простежувався тісний зв'язок: корінь складався із приголосних, які переривалися голосними (здебільшого довгими – виділення Г. К.), і вставлені до кореня голосні мали граматичне значення» [7, с. 30]. Отже, основною одиницею у фонетичному аналізі були приголосні звуки та довгі голосні.

У *загальнокультурному та семантичному* напрямі розбудовувалася китайська

лінгвістична традиція, оскільки пояснення значення слів, що існували давно, їх переклад, тлумачення складало основу, як зазначають дослідники давньокитайської мови (І. Ковалик, М. Конрад, С. Самійленко та ін.), першої китайської науки про мову – схоластики.

Для Давнього Китаю найголовнішим, що створюється людським голосом, було слово, сутність якого передавалася ієрогліфічним письмом. Класиком китайського мовознавства, який здійснив класифікацію ієрогліфів за шістьма категоріями, де виокремлюється фонетична, уважається Сю Шень (І ст. н.е.). Він уклав найвідоміший словник «Шовень» (100 р. н. е.), який містить чимало інформації про фонетичні особливості китайської мови [7, с. 10–14].

Грунтовне дослідження змісту цього словника та інших давньокитайських текстів здійснив відомий учений М. Конрад й описав перші уявлення китайців про звуковий бік мови, а саме: «<...> важливим елементом слова вважалося звучання. Про наявність уявлення про звуковий бік слова засвідчує введення <...> до складу граматичного знака слова спеціального фонетичного визначника – окремого графічного елемента (*символа* – уточнення Г. К.), призначення якого – визначати звучання слова, що позначалося відповідним графічним символом <...>. Фонетичною одиницею вважався комплекс, який відповідав слову. Окремими елементами у складі такого комплексу є ‘звуки’ і ‘голос’, вони сприймаються як компоненти цілого. Звуки розглядалися і як якісні елементи слова, що утворюють вимовне ціле – слово, і як елементи, що породжують це ціле. У цьому переконує те, що один компонент – перший щодо розташування у складі цілого – називається «отець» (фу), другий – «мати» (му). Такі назви відображають уявлення про те, що початкові й кінцеві компоненти цілого вимовлюваного слова протилежні не лише за своїми функціями в утворенні цілого, але й за фонетичною сутністю. Оскільки початковими компонентами були приголосні, кінцевими – голосні, то вони усвідомлювалися протилежними за своєю природою. Про те, що початковими елементами були приголосні, засвідчує класифікація їх на губні, язикові, нижньозубні, верхньозубні, гортанні, напівзубні, напів’язикові. Означена класифікація приголосних звуків з’явилася в Х ст. <...> Кінцеві приголосні за своєю природою були голосними, класифікували їх на ‘внутрішні’, ‘зовнішні’, ‘відкриті’, ‘вільні’. До фонетичної характеристики голосних належав голос <...>. Його пояснювали як комплекс різних фонетичних явищ: голосова мелодія, підвищення та пониження її висоти, утримання її на одній висоті, мелодія, що створює музичний наголос, кількісна характеристика сонорних у складі цілого, якісна характеристика кінцевих елементів» [8, с. 21–24].

М. Конрад визначає загальнокультурні чинники, що спонукали давніх китайців працювати над фонетичними особливостями слова: 1) необхідність висвітлювати в словниках вимову слова, що позначається певним ієрогліфом; 2) виникнення в III ст. римованої поезії, що була складною і потребувала укладання словників рим, де слова класифікувалися за кінцевими елементами цілого, яке вимовлялося; 3) нагальна необхідність транскрибування власних імен, зібраних з інших мов, оскільки китайці співіснували з різномовними народами [8, с. 25].

Отже, основоположний принцип розвитку фонетики китайської мови ґрунтується не на теорії звука, а на теорії цілого складу як єдиного базового поняття «цзи» у фонетиці, де домінує різновекторна бінарність ієрогліфічного письма, у якому композиція знаків для передавання семантики слів може не залежати від композиції знаків для запису мовлення, що звучить, тобто правила створення знаків письма і правила породження усного мовлення формуються окремо, відтак співвіднесеність звука і смислу майже не простежується. До II–III ст. н. е. китайських мовознавців, філософів цікавили значення ієрогліфів, написання їх для правильного називання імен навколишнього світу. Питання вимови актуалізувалися значно пізніше.

Особливість давньої Китайської лінгвістичної традиції ще й у тому, що вона не потребувала створення граматики, відтак фонетика в структурі граматики, на відміну від інших традицій, не вивчалася. Досліджувалася лексикологія, лексикографія та семантика, до цього мовознавців спонукала теорія іменувань, створення поезії.

Філософсько-лінгвістичний напрям домінує у греко-латинській лінгвістичній традиції. Яскравими представниками філософського складника є Платон (428–348 рр. до н. е.), Аристотель (384–322 рр. до н. е.), філологічного – Діонісій Фракієць (близько 100 р. н. е., автор першої грецької граматики «Мистецтво граматики»), Теренціан Мавр (близько 200 р. н. е., латинський поет і граматик), Марій Вікторин (середина IV ст., автор «Граматики»), Присціан (поч. VI ст., автор Граматики латинської мови), які на засадах інтуїтивно-фонологічного підходу обґрунтували, що звуки грецької та латинської мов – це особливі одиниці мови, класифікували їх на голосні, приголосні, напівголосні, німі, визначили зони артикулювання кожного класу; дійшли висновку, що буква сприймається за таким змістом: елемент, сила (звук), зображення (форма), ім'я; усвідомили й зорієнтували подальший розвиток фонетики в руслі того, що є різниця між фонемою (елементом за Платоном), звуком і буквою; з'ясували, що до складу як одиниці фонетики входить приголосний і голосний звуки або лише голосний. Основоположним принципом генези фонетики у греко-латинській лінгвістичній традиції є рух від звука (план звучання) до писемного знака (план змісту).

Виокремлений нами *лінгводидактичний напрям* є важливим для предмета дослідження, оскільки, як зазначає В. Алтапов, «...перед створювачами лінгвістичних традицій завжди стояли практичні завдання, основним із яких було навчання» [9, с. 14] не лише читати й писати материнською мовою (*хоча це основа інтуїтивно-фонетичного (фонологічного) аналізу, а пізніше підходу до вивчення мови – уточнення Г. К.*), а навчання мови в цілому, «культури мови, яка не була материнською або для всіх людей, або для частини людей, що перебували у сфері цієї культури» [9, с. 15].

У всіх лінгвістичних традиціях простежувалися шляхи оволодіння мовою (мовленням). Доки не було необхідності в давні часи писати, вивчати чужі мови, «іменам» навчалися від батька та матері, проте усвідомлення принципів природи людськості, розвиток писемності спонукали до вивчення букв, їх поєднання, вибудови правил вимови, до розуміння того, що навчання, виховання (пайдейя у греків) має стати основним процесом формування особистості.

Опанування фонетики як комплексної дисципліни, що включала пада-патхи, варна-самамнаї, пратишакх'ї, шикшу, у Давній Індії ґрунтувалося на сутрах, які визначалися і як окремі стислі правила про класифікацію звуків, орфоепічні правила, правила сандхі, і як жанр для створення текстів на підставі усної традиції, і як тексти, і як своєрідний метод навчання.

О. Вігасін зазначає: «Сутри уклалися в рамках шкільної програми, спрямованої на усне навчання <...>, призначалися для заучування учнями напам'ять. Гуру супроводжував читання сутр коментуванням, яке учень міг відновити через вільне переказування, але з дотриманням провідної думки-лінії» [10, с. 408].

Антична цивілізація в пошуках фундаментальної онтології відповіді на питання «що означає знати і що розуміти під знанням» заклала методологічні основи навчання, і мови зокрема, «виховання справжнього грека-громадянина» (за В. Йегером), які ґрунтуються на мовленнєвій діяльності – усній і писемній, на філософських методах і прийомах пізнання мовних явищ та на значущості, як переконують В. Йегер, О. Койре, М. Хайдеггер та ін., «*арете*» (гр. ἀρετή). Означений термін, що нині відроджується у філософії, пояснюється як чесність, доблесть, гідність, досконалість, перевага та є складником, пише О. Базалук, «<...> Dasein – фундаментальної структури людського буття <...>» [11, с. 198]. Аrete становить неподільне ціле таких екзистенціалів, як розум, знання, мудрість, техне (мистецтво), глибинну сутність яких розкривають Платон, Аристотель, Ісократ, Гомер, Гесіод, Ксенофан та ін.

Нині ми переконуємося в тому, що «<...> розум і знання демонструють *арете* як всеохопну й універсальну можливість пізнавати досвід буття Dasein Єдиного <...>; техне розкриває *арете* як спроможність пізнавати і створювати <...>. Чим повніше розкривається техне, тим майстернішою і досконалішою стає самореалізація буття <...>. Завдяки техне знання досвіду буття Dasein як мислительні конструкції перетворюються в техніку і технології<...>. У масштабах Землі діє принцип: якість технологій визначає якість і

довготривалість буття <...>. Саме техне перетворює Землю із рядової планети на якісно новий стан матерії, на ноосферу, а розумну матерію Землі – на космічну цивілізацію» [11, с. 204–205]. При цьому П. Адо зазначає, що «між трансцендентним ідеалом арете і конкретною людською реальністю є посередник», це – Учитель [12, с. 89], той, хто допомагає пізнати знання.

Платон сутність основоположного терміна-імені всіх освітніх систем – знання – в епістемологічному значенні розкриває вустами свого вчителя Сократа: «<...> слово «знання» (*ἐπιστήμη*) має двоїстий зміст, і, очевидно, означає, що душа перебуває (*ἰσθησις*) біля (*ἐπὶ*) предметів, речей, а не разом із ними, то правильно початок цього слова вимовляти з посиленням не на епсилоні (*ἐπεῖσθημη*), а на йоті» [13, с. 676–677 (437 b)].

З лінгвістичного погляду в такому поясненні розглядаються функційні можливості звуків, їх природа і вплив на семантику, моделюються різні звукові комплекси для номінування, для пошуку правильності вираження плану змісту, здійснюється моніторинг «повноцінності» сутності денотата, що виражається через посилення вимови певних звуків.

У цьому вбачаємо зародження таких методів навчання фонетики, як: бесіда, пояснення, аналіз мовних явищ з елементами проблемного навчання, моделювання; прийомів: спостереженням над природою звуків, роботою органів мовлення, виділенням логічного наголосу. Суб'єктивізм поглядів Платона на знання як процес пригадування того, що є в душі, породив один зі способів навчання – пригадування.

У «Діалогах» Платона «Філеб» і «Кратил» обговорюються поняття «абстрактного елемента», з якого складаються склади, слова; ведуться дискусії щодо правильності називання імен; мовиться про роль букв у писемному мовленні та про звуки в усному, про схожість їх з іменами; риторичним питанням засвідчується значущість основних одиниць фонетики – звуків – у теорії іменувань, і в системі мови зокрема: «Імена не були б до чогось схожими, якби не було «начал», у змісті яких є істинна правильність <...>, і ці начала, з яких треба створити імена, не що інше, як звук?» [13, с. 675].

Доказом того, що лінгводидактичні основи навчання фонетики закладено у філософії Давньої Греції, є і діалог Платона «Теетет», у якому з'ясовується зміст терміна «знання» через тези: «правильна думка з поясненням є знання <...>», а «пояснювати – означає висловлювати свої думки звуками через дієслова та імена»; «знання – це правильна думка з особливими ознаками чогось, ознаками, що відрізняють одне від іншого» [14, с. 313–321], та виформовуються лінгводидактичні основи методики навчання грамоти (читання і письма), закладаються підвалини виховання як усвідомленого процесу впливу на особистість через наставника, учителя.

У процесі бесіди Сократ і Теетет перевіряють взаємозв'язок елемента першопочатку, «начала» – «букви» і цілого – «складу» щодо істинності знання, згадуючи, як їх навчали грамоти. Сократ говорить: «Букви і склади письма <...> букви як «начало» – не пізнані, а рід складеного – пізнаний. Нумо перевіримо це, більше того, перевіримо самих себе – так чи не так ми навчалися грамоті. Передусім – склади підлягають поясненню, а букви – ні? Отже, Теетет, що таке «Со» в слові Сократ?» «Це «сигма і омега»», – відповідає Теетет.

Сократ розуміє, що йдеться про визначення складу, і спонукає Теетета пояснити сутність сигми. Теетет риторично відповідає: «Хіба можна пояснити початок початку? Адже сигма зовсім неголосна, це якийсь шум, свист у гортані, а бета – це і не звук, і не шум, і більшість букв такі ж. Тому пояснити їх не можливо. Із них лише сім мають більш виразне звучання, але змісту не мають». Сократ пропонує Теететові знову проаналізувати склад «Со» і говорить: «Сигма й омега становлять перший склад мого імені. Хіба не це знає той, хто знає цей склад? Отже, він знає і сигму, і омегу <...>, то як так може бути, що кожному із двох він не знає, і не знаючи жодної, раптом пізнає обидві? Якщо необхідно пізнати кожному із двох, то необхідно знати всі букви, щоб потім пізнати склад» [14, с. 315–320].

Сократ намагається довести, що склад є тим цілим, що вже не ділиться на елементи, а

розрізнені елементи (букви), які аналізуються разом, це все, проте це все ще не є цілим. З іншого боку, Сократ розмірковує, що в цілому немає нічого, окрім його елементів, частин, відповідно частини цілого – це не щось розрізнене й окреме, вони відображають ціле, частинами якого є; відтак ціле – не ділиться на частини, оскільки воно повною мірою відображається в кожній своїй частині. Сократ доходить висновку, з яким погоджується Теетет: «Окрема буква (*фонема*, *звук* – виділення Г. К.) передає зміст того складу, до структури якого входить, відповідно склад – це ціле, одна певна «ідея», яка не містить частин, однак ця «ідея» тотожна з усіма складниками цілого (складу), які утворюють склад» [14, с. 321].

Окрім цього, Сократ зазначає: навчаючись, людина тільки те й робить, що намагається розрізнити кожну букву на зір і на слух, щоб під час читання і письма не виникало труднощів щодо їх розташування. Таким чином, істинна думка про правильність слова складеться за умови правильної послідовності букв у слові, з яких воно утворене. На підставі опанованих букв (звуків) і складів ми розуміємо, що рід букв дає глибше пізнання ніж склади <...>, дає змогу досягти досконалості в будь-якому навчанні, а значить – здобути знання. Теетет розуміє, що для цього варто вміти працювати з елементом (буквою) і цілим (складом, словом), зіставляти їх, поєднувати, слухати, як звучать, «бо звуки – це букви музики», перетворювати сказане на мистецтво гарної мови. Відтак на питання Сократа «Чи не пригадуєш ти, із чого ти та інші розпочинали вивчення букв» відповідає: «До одного й того ж складу ми додавали то одну, то іншу букву, або одну й ту ж букву ставили до схожого чи іншого складу» [14, с. 319–324].

В означених міркуваннях проілюстровано лінгводидактичні основи формування вмінь складати букви в склади, з'ясовувати складову будову слова, здійснювати аналіз слова, розкладаючи склади на букви (звуки). Це звуковий (фонемний) аналіз складів та слів, який, як бачимо, ще в ті часи передував фонетичному.

Філософський зміст діалогових дискусій-дискурсів Платона про елемент і ціле, про істинність знання проілюстрований на прикладі основних одиниць фонетики – звука та складу, відповідності звукових комплексів змістові денотата, на нашу думку, відображає і мисленнєво-мовленнєві процеси, якими контролюються кордони цілого, формулюються імена речей як сталість, що всотала у зміст історію свого становлення, набула змістової канонічності, та імена речей, що в сутності своїй згортають цілі тексти.

Окрім цього, означені діалоги вчать розумно й дбайливо ставитися до мови, до спілкування, до наставника (учителя) та учня.

Таким чином, переконуємося, що Платон пропонував три способи «пізнати знання», які ґрунтуються на основоположних аспектах фонетики та фонології:

1. Висвітлення думки через букви (фонему, звуки).
2. Перехід від букви (фонему, звука) до цілого (складу, слова, тексту).
3. Уміння здобувати знання, переконуватися в істинності їх на засадах визначення особливих ознак (ідеться про методи, прийоми порівняння, зіставлення).

Думки Платона про мову знаходять продовження у праці «Про тлумачення» його учня Аристотеля, який мові надає знаковості й переконує, що «<...> відображене у звукосполученнях – це знаки уявлень в душі, а письмена – знаки того, що у звукосполученнях» [15, с. 92].

Аристотеля цікавив фізичний і фізіологічний аспект творення звуків, з огляду на це він чи не перший під час вивчення сутності «душі» (Трактат «Про душу») провів своєрідний опис-експеримент та порівняв здатність живого і неживого створювати звуки, дійшов висновку про те, що звуки мовлення мають комунікативний аспект, а дихання, голос, «дар слова», слух забезпечують комунікацію і є благом душі «<...> людина володіє слухом, щоб їй самій було щось повідомлено, а мовленням – щоб повідомляти щось іншим» [16, с. 413–414, 448].

У міркуваннях Аристотеля простежуються індивідуальні особливості тієї чи іншої мови та уявлення людей про предмети, явища, які пишуться і звучать нарізно, проте схожі за сутністю: «Подібно до того, як письмена різні в [людей], так і звукосполучення не одні й ті ж.

Однак уявлення в душі, безпосередні знаки яких сутність того, що у звукосполученнях, в усіх [людей] однакові, так само одні і ті ж предмети схожі в уявленні» [15, с. 95]. Учення Аристотеля про мову, мовлення, де опертя робиться на звуки, їх акустичні властивості, згодом стало підставою для дослідження мови на задах генетичного методу (порівняльно-зіставного).

Історія мовознавства, історія гіпотез походження мови, формування фонетичної системи, вибудовувалися ще й за трьома основними узагальнювальними етапами: 1) *граматичного мистецтва*, 2) *граматичної науки*, 3) *загального мовознавства*, складниками яких є і напрями розвитку проміжних та основних лінгвістичних наукових традицій.

Етап *граматичного мистецтва* (лат. *arsgrammatica*, де 'ars' розуміємо як мистецтво знань, інтелектуально-духовну діяльність) – це опис мовної системи, і фонетичної в тому числі, окремих мов (санскриту, веньяня (давньокитайської), бунго (давньоаяпонської), грецької (койне), латині) з елементами порівняння та зіставлення, підвалинами розроблення універсально-філософського вчення про мову. Відповідно до описових законів граматичного мистецтва індійська й антична лінгвістичні наукові традиції фонологічну (звукову) систему мови вважали основоположним складником риторики, поетики, граматики. Інтуїтивно в граматичному мистецтві індусів, греків, арабів розрізнялися поняття «фонема-звук-буква», які домінували над іншими знаками (слово, речення) з метою зберегти канонічну вимову. У тріаді «фонема-звук-буква» послуговувалися терміном «буква» та по-різному коментували його зміст. В індійському мовознавстві фонетика виокремлювалася, в арабів і греків об'єднувалася з морфологією. Китайське давнє мовознавство основною фонетичною одиницею визначало склад.

Етап *граматичної науки* (*scientia grammatica*) про мову бере початок з універсальної граматики лінгвофілософського характеру – «Граматики Пор-Рояль» (1660), логіко-раціональна сутність якої ґрунтується на принципі співвідношення мистецтва логіки і мовлення. З огляду на цей принцип під граматику автори філософсько-філологічної праці Антуа Арно та Клод Лансло розуміють «мистецтво говорити, висловлювати свої думки за допомогою знаків, винайдених людьми саме для цієї мети... Найзручнішими знаками є голос і звук <...>, що розглядаються з боку їх природи і з боку їх значення» [17, с. 71]. Під природним, матеріальним у звукові автори вбачають фонетико-морфологічний та графічний образ слова, підставово розмежовуючи розуміння звука і букви, створюючи новий для того часу метод навчання читати, пояснювати значення слова. У слові лінгвісти досліджують «духовне, ...те, що становить одну з найбільш важливих переваг людини перед іншими живими істотами й одне з найважливіших свідчень розуму людини... слова можна визначити як членороздільні звуки, що використовуються людьми для позначення їхніх думок» [17, с. 89–90]. В універсальній граматиці створено основи теорії мови, простежується спроба її систематизації та структурування, про що засвідчують розділи: фонетика, орфографія, орфоепія, морфологія, синтаксис, поетичний синтаксис, основи фоностилістики. Універсальна граматика підтверджує думку Аристотеля про співвідношення індивідуального та загального в мовленні і психології.

Етап *виникнення самостійної науки про мову, загального мовознавства* (поч. ХІХ ст., 1816 р.) ґрунтується на засадах порівняльно-зіставного методу «як системи науково-дослідницьких прийомів порівняння споріднених мов, на підставі чого досліджується історія певної мови» [18, с. 42]. Основоположниками методу, генетичним підґрунтям розвитку якого став санскрит, є відомі лінгвісти: Ф. Бопп (1821–1867 рр., увів у лінгвообіг фундаментальне поняття порівняльно-історичного мовознавства – фонетичного закону); Я. Бредсдорф (1790–1841 рр., перший, хто почав строго розмежовувати букви і звуки); О. Востоков (1781–1864 рр., розробник основ порівняльно-історичної фонетики слов'янських мов); В. фон Гумбольдт (1767–1835 рр., автор ідеї структурного зіставлення мов; розглядав мову як безперервну діяльність (*energeia*), що перетворює звук у висловлення думки); Р. Раск (1787–1832 рр., сформулював поняття звукових відповідностей та відкрив закон першого переходу приголосних у германських мовах, саме: прайндоевропейських *b, d, g* → герм. *p, t, k*);

Я. Грім (1785–1863 рр., продовжив ідеї Р. Раска, відкрив закон ступеневого зсуву приголосних, або закон Гріма). Розвиток порівняльно-історичного і загального мовознавства в першій половині XIX ст. спростував думку про те, що слово є єдиним неподільним елементом мови, воно «розпалося на звуки», а фонетичні дослідження набували обертів, засвідчували, що під час вивчення мови в цілому варто спиратися на історичний підхід, а в дослідженні фонетичних явищ різних мов, спорідненості їх – передовсім.

Порівняльно-історичне мовознавство дало змогу українським ученим (Л. Булахівський, О. Крижанівська, М. Лесюк, О. Мельничук, В. Німчук, І. Огієнко, Г. Півторак, К. Тищенко, О. Царук, Ю. Шевельов, І. Ющук та ін.) з'ясувати, що фонетико-фонологічна система сучасної української мови склалася на засадах праслов'янської мови, «яка успадкувала фонетичну систему давньоіндоевропейської мови» [19, с. 30].

Етап розвитку науки про мову на засадах генетичного методу висвітлює процеси формування мови як системи і як єдиного цілого, і як динамічного організму, але такого, що потребує аналізу та з'ясування зв'язків, відношень між одиницями, категоріями, класами тощо.

Порівняльно-історичний метод став основою нових підходів і шляхів до вивчення мовознавства, підґрунтям становлення фонетики як науки про звукову будову мови, спонукав дослідників до розвитку наукової думки про функціональне навантаження звуків мовлення, про фонему як стійке уявлення про звук, що віднайшло втілення у працях І. Бодуена де Куртене, О. Курило, О. Синявського, Ф. де Сосюра, Л. Щерби, М. Трубецького та ін.

Висновки. Здійснена наукова розвідка обстоює твердження про те, що витoki фонетики як науки про звукову будову мови сягають передусім філософії Давньої Індії, яка «звук» потрактує похідним явищем живої істоти, «божественно-людським витвором». Складається звук із найменших і неподільних частинок, може з'єднуватися та роз'єднуватися, існувати в часі й просторі, поширюватися через етер, є основою пізнання та витлумачення будь-яких явищ дійсності. Діахронія мови засвідчує розвиток основних наукових лінгвістичних традицій: давньоіндійської, давньокитайської, арабської та греко-латинської, виникнення яких зумовлено практичною потребою – передаванням і збереженням інформації, і в усній певною мірою кодифікованій формі передусім. Звуки мови (букви) як домінуючі одиниці фонетики є конститутивним елементом кожної лінгвістичної традиції, проте аналізуються вони по-різному.

Так, основний процес генези фонетики в мовознавстві давніх індусів та арабів ґрунтується на тому, що звуки й графічні знаки розглядалися як єдина сутність, проте перевага надавалася графічному знакові (рух від знака (написаного, зображеного, плану змісту) до звука (план звучання)), засобами якого формується правильна вимова та зміст священних текстів (Вед). Основною одиницею у фонетичному аналізі були приголосні та голосні звуки, в арабському мовознавстві – здебільшого приголосні.

Китайська лінгвістична традиція основною одиницею мови визначила не звук, а склад («ци»), слово, у межах яких й аналізуються звуки (приголосні, якими починалося слово як ціле, голосні, якими завершувалося слово).

Представники греко-латинської наукової традиції на засадах інтуїтивно-фонологічного підходу обґрунтували, що звуки грецької та латинської мов – це особливі й основні одиниці фонетики й мови; класифікували звуки (букви) на голосні, приголосні, визначили зони артикулювання їх, комунікативне призначення. Основоположним принципом генези фонетики у греко-латинській лінгвістичній традиції є рух від звука (план звучання) до писемного знака (план змісту).

Отже, мовознавці Давньої Індії, арабські лінгвісти скеровують розвиток фонетики в загальнофілологічному напрямі. Фонетика в давньокитайській лінгвістичній традиції еволюціонує на засадах загальнокультурного та семантичного векторів. Філософсько-лінгвістичний напрям домінує в Давній Греції та Римі.

У лінгвістичних наукових традиціях, і греко-латинській зокрема, проілюстровано

лінгводидактичні основи формування вмінь складати букви в склади, з'ясовувати складову будову слова, здійснювати його аналіз, розкладаючи склади на букви (звуки), що свідчить про звуковий (фонемний) аналіз складів та слів, який у ті часи передував фонетичному.

Діалоговий стиль Платонових творів та філософська мудрість Аристотеля започаткували методи й прийоми навчання фонетики (бесіда, пояснення, аналіз мовних явищ з елементами проблемного навчання, моделювання; спостереження над природою звуків, роботою органів мовлення, виділення логічного наголосу). Суб'єктивізм поглядів Платона на знання породив один із способів навчання – пригадування. У Давній Індії методом навчання фонетичної грамоти були сутри.

Незалежна діяльність лінгвістичних наукових традицій у мовознавстві описується через граматичне мистецтво з першоелементами науки, і про фонетику зокрема, де фактично звук і буква майже не розмежовуються, але через психологічне усвідомлення розуміння процесу спілкування зароджується думка про фонему, яка на письмі реалізується певним знаком (буквою).

Рациональна «Граматика Пор-Рояля» (1660) стала зразком граматичної науки, фонетику в ній виокремлено в розділ, визначено роль голосу і звуків у мовленні, обґрунтовано «матеріальність і природність» звуків мовлення.

Початок XIX ст. віддзеркалює розвиток науки про загальне мовознавство, де фонетика також набуває обрисів самостійності.

Отже, у лінгвофілософській та лінгводидактичній історичній спадщині закладено науково-методичну базу як вагоме джерело формування фонетичної компетентності майбутніх учителів-словесників. Подальших розвідок потребує генеза фонетики та методики її навчання в теорії іменувань та аналізі процесів виникнення «звукового – алфавітного – письма».

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвістичних учень: підручник. 2-ге вид. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 240.
2. Бадер В. І. Лінгводидактика: теорія, методика, досвід: збірник наукових праць. Вип.1. Слов'янськ: СДПУ, 2011. 152 с.
3. Історія філософії. Словник / за заг. ред. д-ра філос. н., проф. В. І. Ярошовця. 2-ге вид., перероб. Київ: Знання України, 2012. 1087 с.
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Київ: ЮНІВЕРС, 2000. Т. 1. 464 с.
5. Кузнецова Г. П. Генеза фонетики в системі гіпотез походження мови. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*: збірник наукових праць. Випуск 33. Херсон: ХДУ, 2018. 108 с.
6. Тавастшерна С. Становление и развитие лингвистической традиции в Древней Индии: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.22. Санкт-Петербург, 2009. 27 с.
7. Ковалик І. І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство. Київ: Вища школа, 1985. 110 с.
8. Конрад М. И. О национальной традиции в китайском языкознании. *Вопросы языкознания*. 1959. № 6. С. 18–28.
9. Алтапов В. М. История лингвистических учений: учебное пособие. Москва: Языки русской культуры, 1998. 368 с.
10. Индуизм. Джайнизм. Сикхизм: Словарь / под общ. ред. М. Ф. Альбедиль и А. М. Дубянского. Москва: Изд-во «Республика», 1996. 576 с.
11. Базалук О. А. Возрождение термина арете в современной философии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozhrozhdenie-termina-arete-v-sovremennoy-filosofii/viewer> (дата звернення: 17.08.20).
12. Адо П. Духовные упражнения и античная философия / пер. с франц. В. А. Соловьёва. Москва; Санкт-Петербург: Изд-во «Степной ветер»; ИД «Коло», 2005. 448 с.
13. Платон. Собрание сочинений в четырех томах. Т. 1. / общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. Перев. с древнегр. Вл. Соловьёва и др. Москва: Из-во «Мысль», 1990. 865 с.
14. Платон. Собрание сочинений в четырех томах. Т. 2. / под общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса. Перев. с древнегр. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та: «Изд-во Олега Абышко», 2007. 626 с.
15. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т. 2. / ред. З. Н. Микеладзе. Москва: Мысль, 1978. 684 с.
16. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т. 1 / ред. В. М. Асмус. Москва: Мысль, 1976. 550 с.
17. Арио А., Лансло Кл. Грамматика общая и рациональная Пор-Рояля / пер. с фр., коммент. и послесл. Н. Ю. Бокадоровой; общ. ред. и вступ. ст. Ю. С. Степанова. Москва: Прогресс, 1990. 272 с.
18. Лоя Я. В. История лингвистических учений (материалы к курсу лекций). Москва: Высшая школа, 1968. 309 с.

19. Крижанівська О. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 248 с.

LINGUOPHILOSOPHICAL AND LINGUODIDACTIC BASES OF PHONETICS GENESIS AS THE BRANCH OF KNOWLEDGE ABOUT THE SOUND STRUCTURE OF LANGUAGE

Kuznetsova Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language,
Literature and Teaching Methods

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. Recently, more emphasis of Ukrainian and foreign scientific community has been placed on the phonetic language level as a basic essence of language system and social communication. The genesis studying of sound substance can't be thorough without linguo-philosophical bases of its functioning. It will be of relevance to revise, scientific and pragmatic rethink the contribution of philosophers, linguists, linguistic scientific traditions (ancient Indian, ancient Chinese, Greek-Latin, Arabic) for development of phonetic theory, and for shaping phonetics as a science about the sound structure of language. Methods and techniques of teaching phonetics during antiquity require modern in-depth analysis. In the history of linguistic teachings there is a thorough analysis of the general linguistics development, but there are few scientific works that combine the historical achievements of linguo-philosophical and linguodidactic facts of the phonetics genesis and its teaching methods.

Purpose. The purpose of this study is to investigate the genesis of phonetics on the basis of linguo-philosophical teachings, linguistic scientific traditions (ancient Indian, ancient Chinese, classical antiquity, Arabic), to identify areas and generalized stages of the development and shaping phonetics as the branch of knowledge about the sound structure of language; to prove that history of linguo-philosophical thought contains linguodidactic origin, language teaching methods, and its component – partial phonetics teaching methods.

Methods. During the study, were used the following research methods: theoretical (studying and analyzing the linguistic heritage of philosophers, linguists of ancient Indian, ancient Chinese, classical antiquity and Arabic linguistic scientific traditions); analysis and synthesis, generalization of diachronic phonetics bases; empirical methods: observation of linguistic material, explanation of linguistic phenomena patterns, demonstration of actions with phonetic material.

Results. The article deals with the diachronic genesis analyzing of phonetics as the branch of knowledge about the sound structure of language in the system of linguo-philosophical teaching and linguistic scientific traditions (ancient Indian, ancient Chinese, Greek-Latin, Arabic). It finds out that philosophical teachings of ancient India have the earliest mentions about the sound of language and speech, the role of sound speech during human life. Areas of activity of linguistic scientific traditions: general philological (Indian, Arabic linguistic traditions), general cultural and semantic (Chinese linguistic tradition), philosophical and linguistic (Greek-Latin linguistic tradition), linguodidactic, that show searching ways of language origin, shaping the basic phonetics units, and the first processes of its forming as a separate science are figured out in the present study. Based on the analysis of the philosophical works of Plato, Aristotle, the linguodidactic basis of origin phonetics teaching methods in ancient Greece are observed in the article. The generalized stages of the phonetics genesis are substantiated: grammatical art, grammatical science, grammatical linguistics within the framework of the development of linguistic scientific traditions and origin of rational grammar, general linguistics.

Originality. The expediency of studying, analysis and implementation in modern phonetics teaching methods of future Ukrainian language teachers the diachronic linguo-philosophical and linguodidactic bases of phonetics genesis is emphasized. The stages of the forming phonetics as a branch of knowledge about the sound structure of language through the prism of grammatical art, grammatical science and general linguistics are determined and analyzed.

Conclusion. *The study revealed that linguo-philosophical and linguodidactic achievement has a significant scientific and methodological basis as an important source of building future teachers-philologists' phonetic competence. Phonetics genesis and its teaching methods in the naming theory and analysis of origin processes «sound – alphabetic – writing» are need to explore.*

Key words: *linguistic philosophy, linguodidactics, linguistic scientific traditions, phonetics, sound structure of language, sound, letter, syllable.*

References

1. Batsevych F.S. (2011). *Filosofiiia movy: Istoriia linhvistychnykh uchen* [Philosophy of language: History of linguistic doctrines: a textbook]. (2nd ed.). Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
2. Bader V.I. (2011). *Linhvodydaktyka: teoriia, metodyka, dosvid* [Linguodidactics: theory, methods, experience]. (Vol. 1). Sloviansk: SNPU. [in Ukrainian].
3. Yaroshovets V.I. (Ed.) (2012). *Istoriia filosofii. Slovyk* [History of philosophy. Dictionary]. (2nd ed.). Kyiv: Knowledge of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Hadamer G.-H. (2000). *Istyna i metod* [Truth and method.]. (Vol. 1). Kyiv: UNIVERSE. [in Ukrainian].
5. Kuznetsova H.P. (2018). *Heneza fonetyky v systemi hipotez pokhodzhennia movy* [Genesis of phonetics in the system of hypotheses of language origin.]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Linhvistyka»*, (33). [in Ukrainian].
6. Tavastsherna S. (2009). *Stanovlenie i razvitie lingvisticheskoy traditsii v Drevnej Indii* [Formation and development of the linguistic tradition in Ancient India] (*Candidate's thesis*). Saint-Petersburg, Russia. [in Russian].
7. Kovalyk I.I., Samiilenko S.P. (1985). *Zahalne movoznavstvo* [General linguistics]. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
8. Konrad M.I. (1959). *O natsionalnoy traditsii v kitajskom yazykoznanii. Voprosy yazykoznaviya* [On the national tradition in Chinese linguistics. Questions of linguistics] (6, p.18–28). [in Russian].
9. Altapov V.M. (1998). *Istoriya lingvisticheskikh ucheniy. Uchebnoe posobie* [History of linguistic teachings]. Moscow: Yazyki russkoj kultury. [in Russian].
10. M.F. Albedil & A.M. Dubyanskij (1996). *Induizm. Dzhajнизм. Sikkhizm: Slovar* [Jainism. Sikhism: Dictionary]. Moscow: Respublika. [in Russian].
11. Bazaluk O.A. (2020). *Vozrozhdenie termina arete v sovremennoj filosofii* [Revival of the term arete in modern philosophy]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozrozhdenie-termina-arete-v-sovremennoy-filosofii/viewer> [in Russian].
12. Ado P. (2005). *Dukhovnye uprazhneniya i antichnaya filosofiya* [Spiritual exercises and ancient philosophy] (Solovyova V.A. trans. from Fr.). Moscow; Saint-Petersburg: Stepnoj veter; Kolo. [in Russian].
13. Platon. (1990). *Sobranie sochinenij v chetyrekh tomakh* [Collected works in four volumes] Loseva A.F., Asmusa V.F., Takho-Godi A.A. (Ed.). (Solovyova V.A. trans. from Anc.Gr.). (Vol. 1, p. 676-677 (437 b)). Moscow: Mysl. [in Russian].
14. Platon. (2007). *Sobranie sochinenij v chetyrekh tomakh* [Collected works in four volumes]. Losev A.F., Asmus V.F. (Ed.). (Vol. 2). Saint-Petersburg's Un.: Izd-vo Olega Abyshko. [in Russian].
15. Aristotel. (1978). *Sochineniya v chetyrekh tomakh* [Works in four volumes]. Mikeladze Z.N. (Ed.). (Vol. 2). Moscow : Mysl. [in Russian].
16. Aristotel. (1976). *Sochineniya v chetyrekh tomakh* [Works in four volumes.]. Asmus V.F. (Ed.). (Vol. 1). Moscow: Mysl. [in Russian].
17. Ario A., Lanslo Kl. (1990). *Grammatika obshhaya i raczionalnaya Por-Royalja* [General and rational grammar of Port-Royal]. Stepanova Yu.S. (Ed.). (Bokadorova N.Yu. trans. from Fr.) Moscow: Progress. [in Russian].
18. Loya Ya.V. (1968). *Istoriya lingvisticheskikh uchenij (materialy k kursu lekcij)* [History of linguistic studies (materials for the course of lectures)]. Moscow: «Vysshaya shkola». [in Russian].
19. Kryzhanivska O. (2010). *Istoriia ukrainskoi movy: Istorychna fonetyka. Istorychna hramatyka* [History of the Ukrainian language: Historical phonetics. Historical grammar]. Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 29.08.2021 р.